

Introducció

1. L'estoc educatiu de la població metropolitana i la seva evolució

2. L'impacte de la immigració damunt els estocs educatius a la RMB

3. Èxit i fracàs escolar: la divisió de la població per nivells d'estudis

3.1. El fracàs escolar

3.2. L'edat de sortida del sistema educatiu

3.3. La segmentació en funció del nivell d'estudis

4. Nivell educatiu i mercat de treball

4.1. El nivell d'estudis i la relació amb l'ocupació i l'atur

4.2. El nivell d'estudis i la categoria professional

4.3. Valor de l'educació en el mercat de treball en funció de l'origen geogràfic

5. L'accés als estudis segons el nivell social i cultural

5.1. Relació entre nivell d'estudis i nivell social de la família d'origen

5.2. Relació entre nivell d'estudis i nivell cultural de la família d'origen

6. Conclusions

Referències bibliogràfiques

ELS NIVELLS EDUCATIUS DE LA POBLACIÓ I LA TRANSMISSIÓ DEL CAPITAL CULTURAL

Introducció

L'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (ECVHP) va posar especial atenció, des de l'inici de l'any 1985, en el valor individual i col·lectiu de l'educació com a mitjà de promoció de les persones i d'accés a llocs de treball econòmicament i socialment rellevants. Així doncs, s'ha considerat, en les diverses edicions, l'evolució dels nivells educatius de la població, el valor de l'educació en el mercat de treball i l'accés dels individus als diversos nivells educatius, sobretot als estudis universitaris. Tot ens ha mostrat, al llarg d'aquests anys, que centrar l'atenció en l'educació era encertat: en molts aspectes —tipus de llocs de treballs que s'han anat desenvolupant, possibilitats de les dones d'accedir a la feina remunerada, etc.—, els nivells educatius assolits han estat, efectivament, la clau que ha permès el desenvolupament i la millora individual i col·lectiva a la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB).

Seguirem, doncs, en aquesta edició de l'ECVHP, examinant de prop els mateixos fets: com ha anat variant l'estoc educatiu de la població i quines són les diferències que es poden observar en el territori i segons les característiques dels individus; quin és el valor de l'educació, en els seus diversos nivells, en el mercat de treball; i, finalment, quin és el grau d'igualtat en l'accés als estudis que podem detectar que hi havia fa uns anys, en funció de les possibilitats que han tingut els individus de diversos orígens socials i culturals d'arribar a realitzar estudis universitaris. Aquest darrer tema és de cabdal importància per entendre els nostres processos polítics de fons: la igualtat d'oportunitats, vista des de fa anys com una fita important per a la nostra societat, no és un objectiu que s'aconsegueixi de cop, sinó que es necessita un llarg procés per tal de fer-la realitat. I una de les maneres més factibles que tenim de mesurar-la és justament veure en quina mesura l'accés a l'educació superior va quedant desvinculat de l'origen social i cultural.

A les qüestions esmentades hi afegirem, en aquesta edició, una nova consideració: com està influïnt la immigració recent damunt l'estoc educatiu? S'ha produït una disminució dels nivells educatius pel fet que s'hi

han inserit persones procedents d'altres països o això no ha fet variar les tendències anteriors? Com en tot l'anàlisi que estem duent a terme en la present edició, cal esmentar l'impacte de la immigració, atès que es tracta del fenomen social més rellevant que s'ha produït en els darrers anys tant a Catalunya com a la RMB. I, alhora, cal veure també fins a quin punt el mercat de treball es comporta d'acord amb els nivells objectius de qualificació de les persones o les tracta de manera diferent en funció del seu origen geogràfic encara que tinguin nivells similars de qualificació.

1. L'estoc educatiu de la població metropolitana i la seva evolució

El concepte d'estoc educatiu de la població ens indica els nivells d'estudis acabats que té la població de l'àmbit metropolità major de 18 anys en el moment en què es va dur a terme l'enquesta, l'any 2006. La taula 1 ens en mostra les dades fonamentals.

Allò que més destaca quan analitzem aquesta taula és el gran creixement de l'estoc educatiu que s'ha produït en 20 anys. Si ens fixem en les dades de la RMB per al 2006, podem veure que, aproximadament, un terç de les persones han arribat fins al nivell de primària, un altre terç fins al de secundària, i en el terç restant hi ha el doble d'universitaris que de persones sense estudis. Estem ja lluny, per tant, d'una societat piramidal pel que fa a l'educació: la figura que se'ns dibuixa és més aviat la d'un rectangle amb una base molt petita i una cúspide del doble d'ampla. És a dir, si tallem per la línia dels qui només han cursat la primària o no hi han arribat i dels que han fet algun tipus d'estudis que superen aquest nivell, aquest darrer grup ja és majoritari.

Comparat amb l'estoc educatiu del conjunt de Catalunya, el de la RMB és molt similar, només lleugerament superior. Ara bé, la comparació entre l'estoc educatiu de Barcelona i el de les dues corones metropolitanes que l'envolten sí que mostra diferències molt notables: a Barcelona ciutat, 3 persones de cada 10 han obtingut títols universitaris i ja únicament una mica més d'un terç de la població ha arribat com a màxim als estudis pri-

TAULA 1 Nivell d'estudis acabats de la població, segons àmbit territorial (1985-2006). %

	Barcelona	Primera corona	Segona corona	Total RMB	Total Catalunya
2006					
Sense estudis	6,8	13,0	12,7	10,8	11,0
Primaris	29,5	37,4	38,1	35,0	37,2
Secundaris	33,9	35,2	34,3	34,4	33,8
Superiors	29,8	14,3	14,9	19,8	18,0
N mostral	(2.397)	(2.083)	(2.533)	(7.012)	(10.249)
2000					
Sense estudis	12,6	17,9	17,0	15,7	
Primaris	34,3	44,5	42,6	40,3	
Secundaris	32,6	28,1	29,6	30,2	
Superiors	20,5	9,5	10,8	13,8	
N mostral	(2.032)	(1.828)	(1.882)	(5.742)	
1995					
Sense estudis	15,7	25,6	18,2	19,4	
Primaris	33,0	42,9	46,2	39,9	
Secundaris	35,6	25,4	28,8	30,5	
Superiors	15,7	6,0	6,8	10,1	
N mostral	(2.107)	(1.595)	(1.561)	(5.263)	
1990					
Sense estudis	15,5	24,1			
Primaris	40,2	47,7			
Secundaris	27,3	22,2			
Superiors	17,0	5,9			
N mostral	(2.190)	(1.580)			
1985					
Sense estudis	27,0	48,0			
Primaris	29,9	28,9			
Secundaris	30,6	18,7			
Superiors	12,5	4,4			
N mostral	(2.926)	(1.984)			

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1985, 1990, 1995, 2000 i 2006).

maris. Barcelona ciutat se'ns mostra, dins de Catalunya i dins de la RMB, com una excepció: és l'espai on es concentra un estoc molt més elevat d'educació, on viu la població amb un nivell educatiu més alt, mentre que la Primera corona i la Segona, molt similars en els seus nivells, s'assemblen molt més al conjunt de Catalunya, i fins i tot es troben una mica per sota pel que fa al percentatge de titulats universitaris. En conjunt podem dir

que no hi ha grans diferències per territoris, amb l'excepció de la ciutat de Barcelona, que en aquest aspecte es mostra capdavantera tant pel que fa a la Regió com amb relació a Catalunya.

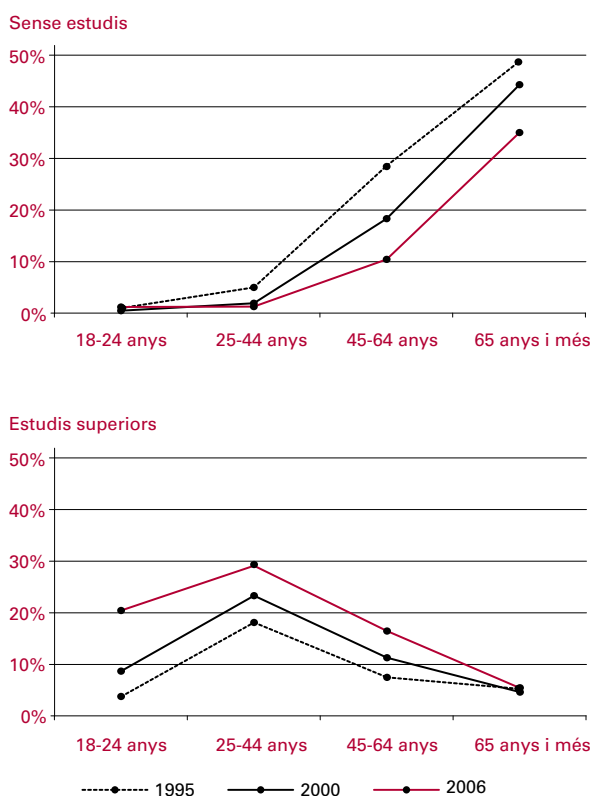
La comparació temporal entre els diversos territoris de la RMB ens mostra una tendència, la del gran creixement de l'estoc educatiu, que s'ha anat confirmant, i que s'ha produït arreu. Si prenem com a referència les dades de Barcelona ciutat per al 1985, any de la primera ECVHP, el salt endavant és espectacular: el percentatge de titulats universitaris s'ha multiplicat gairebé per 2,5, mentre que el de persones sense estudis ha quedat dividit per 4. Alhora, podem veure que el major creixement s'ha produït entre l'any 2000 i el 2006, període corresponent a l'acabament d'estudis superiors de persones nascudes ja en l'etapa democràtica, en la qual les possibilitats d'accés a l'educació van créixer molt, de manera que tot fa pensar que en els propers anys seguirà creixent el percentatge de titulats superiors. Aquest fet té un especial valor quan, en societats properes a la nostra com França, es detecta des de fa uns anys un estancament del creixement de titulats universitaris.

L'evolució a la Primera i a la Segona corones ha estat menys espectacular, però també notable: fins i tot la Primera corona concentra ja, l'any 2006, un percentatge superior d'universitaris del que tenia Barcelona 20 anys abans. Aquest creixement de l'educació té conseqüències molt importants sobre diversos aspectes de la vida social i fins i tot marca, en certa manera, les grans diferències generacionals que avui podem observar.

Com influeix en els nivells d'escolarització la grandària del municipi on es viu? Veient els resultats de la ciutat de Barcelona es podria pensar que com més gran és un municipi, major és l'estoc educatiu del qual disposa la seva població. Doncs bé, les xifres no avalen aquesta hipòtesi, ans al contrari: és a les ciutats de menys de 100.000 habitants on trobem un major percentatge de persones amb titulacions universitàries, després de Barcelona, i el percentatge tendeix al decreixement a mesura que augmenta la grandària municipal. Són les ciutats de més de 100.000 habitants de la RMB les que presenten nivells més baixos de titulats universitaris i més alts de persones sense estudis. Tot fa pensar que, a l'àmbit metropolità, les distàncies no han estat un obstacle per poder anar a la universitat, com passava tradicionalment per a les zones de Catalunya allunyades de Barcelona; i, en canvi, les ciutats més grans crescudes al redós de la dinàmica barcelonina són les que han acollit, des de fa anys, un major nombre de persones novvingudes que sovint tenien un molt baix nivell educatiu.

El creixement dels nivells educatius va molt vinculat a una etapa històrica, i per tant a l'edat de les persones. I també al sexe: el creixement s'ha produït molt espe-

FIGURA 1 Nivell d'estudis acabats de la població de la RMB, segons edat (1995-2006).

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006).

cialment entre les dones, que partien d'estocs educatius molt inferiors als masculins. L'any 2006 es constata ja un percentatge lleugerament superior de titulades universitàries que de titulats que és degut, sobretot, al fet que hi havia més titulades en els nivells universitaris de grau mitjà. Cal esmentar que encara es troben per sota en percentatge de doctores. Amb tot, encara hi ha més dones que homes que no han pogut finalitzar els estudis primaris; però, de nou, es tracta de l'herència d'un temps antic que va marcar negativament unes generacions que estan sent substituïdes per altres de molt més escolaritzades.

L'augment més espectacular es produeix, òbviament, per edats. La figura 1 ens permet comprovar fàcilment que la proporció de titulats universitaris entre la població de 65 anys i més i entre el grup de 25 a 44 anys —edat en què gairebé tothom ha acabat els estudis superiors— tendeix a variar en el sentit de mostrar cada vegada més distància, i això que van arribant a la jubilació cohorts que ja tenien un percentatge una mica més alt d'estudis superiors que les anteriors. Val la pena donar directament les xifres: si igualem a 100 el percentatge de població de 65 anys i més amb titulació superior al 2006, l'índex puja fins a 606 per a la població d'entre 26 i 35 anys. És a dir, es miri com es miri, el gran avenç educatiu de la RMB en els darrers anys es posa de manifest d'una manera espectacular.

2. L'impacte de la immigració damunt els estocs educatius a la RMB

Quin ha estat l'impacte de la immigració recent damunt els estocs educatius existents a la RMB? Aquesta pregunta té la seva raó de ser: en migracions més antigues, la població nouvinguda era molt poc qualificada, sovint analfabeta o amb una capacitat precària de lectura i escriptura. Es podria considerar, a priori, que ara està passant el mateix. Tractarem d'aclarir-ho.

Una primera resposta a aquest interrogant és que l'impacte no sembla haver estat gaire negatiu, atès que, en comparació amb l'ECVHP realitzada l'any 2000, els nivells educatius de la població han seguit millorant molt ràpidament. I, efectivament, la comparació entre els nivells educatius de la població segons origen geogràfic tendeix a mostrar que no hi ha diferències de nivell educatiu gaire importants entre la població nascuda a Catalunya i la nascuda fora de la Unió Europea: el percentatge de persones sense estudis és més alt i el de titulats superiors una mica més baix en la població immigrant, però no presenten una diferència tan exagerada, per exemple, com la que mostra la població nascuda a la resta d'Espanya, amb un nivell educatiu molt inferior al de la nascuda a Catalunya.

Segons les dades globals, per tant, la immigració recent no estaria suposant cap descens en els nivells educatius de la població. Ara bé, aquesta conclusió ignora la dinàmica real de la població nascuda a Catalunya, tan diferenciada, pel que fa al nivell d'estudis, per l'edat. En efecte, tenint present que la majoria d'immigrants recents són persones joves, cal comparar per edats (vegeu la taula 2). I llavors veiem que l'origen geogràfic segueix marcant diferències importants en el nivell d'estudis de la població: les generacions joves d'espanyols nascuts fora de Catalunya tenen un nivell educatiu més elevat que les nascudes a Catalunya, cosa que ens indica que les migracions internes actuals tenen tendència a ser de persones molt qualificades, a diferència d'etapes anteriors; els immigrants procedents d'altres països de la Unió Europea presenten gairebé sempre uns nivells educatius més elevats que els de la població autòctona, si bé es tracta de grups petits de persones; però els immigrants procedents de fora de la Unió Europea tenen, en conjunt, nivells educatius inferiors als de la població autòctona de les mateixes edats, però no nivells molt baixos. La característica que es detecta és sobretot la de la polarització: hi ha grups, relativament petits, de persones sense estudis de cap mena, i hi ha també grups de titulats superiors, no en la mateixa proporció dels joves de 26 a 35 anys nascuts a Catalunya però sí en una proporció similar a la de les persones nascudes a Catalunya que l'any 2006 tenien entre 56 i 65 anys. És a dir, la immigració recent ha aportat persones de nivell educatiu molt divers, i no únicament persones amb molt baixa qualificació. Malgrat això, en conjunt representa una disminució de

TAULA 2 Nivell d'estudis acabats de la població de la RMB, segons edat i origen geogràfic. RMB. 2006. %

	Origen geogràfic			Total RMB
	Catalunya	Resta Espanya	Fora UE-15	
18-25				
Sense estudis	0,9	(..)	6,4	1,6
Primaris	12,5	(..)	33,9	14,8
Secundaris	61,6	(..)	53,2	60,3
Superiors	24,9	(..)	6,6	23,3
N mostral	(649)	(..)	(83)	(747)
26-35				
Sense estudis	0,2	0,0	5,3	1,1
Primaris	24,3	35,2	26,9	25,3
Secundaris	43,5	29,0	47,8	43,5
Superiors	32,1	35,8	19,9	30,2
N mostral	(1.191)	(96)	(259)	(1.567)
36-45				
Sense estudis	0,4	2,1	6,5	1,5
Primaris	27,0	42,4	26,5	29,9
Secundaris	45,7	32,7	38,9	42,1
Superiors	26,9	22,8	28,1	26,6
N mostral	(885)	(273)	(166)	(1.346)
46-55				
Sense estudis	1,9	9,6	17,7	6,7
Primaris	32,0	57,1	35,1	43,6
Secundaris	37,3	24,5	27,7	30,9
Superiors	28,8	8,8	19,5	18,8
N mostral	(443)	(460)	(82)	(998)
56-65				
Sense estudis	4,4	24,6	(..)	15,4
Primaris	44,9	56,1	(..)	50,0
Secundaris	30,7	12,7	(..)	21,4
Superiors	19,9	6,7	(..)	13,1
N mostral	(436)	(529)	(..)	(1.001)
Més de 65 anys				
Sense estudis	18,9	52,5	(..)	36,0
Primaris	51,4	39,2	(..)	44,9
Secundaris	22,5	6,2	(..)	14,3
Superiors	7,2	2,1	(..)	4,9
N mostral	(633)	(693)	(..)	(1.352)

* S'indica amb (..) la manca de dades deguda a la baixa freqüència mostral.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

	Origen geogràfic				Total RMB
	Catalunya	Resta Espanya	Resta EU-15	Fora UE-15	
Sense estudis	3,8	26,4	2,0	8,0	10,8
Primaris	30,0	47,6	13,0	29,5	35,0
Secundaris	41,6	16,7	51,4	41,9	34,4
Superiors	24,6	9,3	33,6	20,7	19,8
N mostral	(4.236)	(2.065)	(76)	(635)	(7.012)

l'estoc educatiu global, si tenim en compte que rebaixa el nivell de les generacions joves, molt més escolaritzades que les anteriors.

La comparació amb la situació de l'any 2000 o anys anteriors no té un excessiu interès, en aquest cas, atès que el nombre d'immigrants no comunitaris era en aquell moment encara reduït i les seves característiques bastant diferents a les de la immigració que trobem l'any 2006, de manera que els percentatges no ens aporten una informació significativa perquè reflecteixen processos molt diferents.

3. Èxit i fracàs escolar: la divisió de la població per nivells d'estudis

Les xifres ens han mostrat a bastament que en l'actual període històric el creixement de l'escolarització, a tots els nivells, ha estat espectacular. Ara bé: és suficient, el nivell assolit? Arriba tothom al màxim de les seves possibilitats? Sabem, per moltes altres fonts, que tant els nivells d'èxit escolar com les edats d'abandó del sistema educatiu són, al nostre país, inferiors als de la majoria de països de la Unió Europea, i que totes les recomanacions van en el sentit que cal fer un esforç per millorar ambdós paràmetres. Quina és la situació que, numèricament, podem constatar a la RMB, en relació amb aquestes qüestions i per al 2006? I encara més, tenint present el valor dels títols superiors en relació amb el mercat de treball, com queda dividida la població jove respecte de les seves possibilitats d'obtenir un títol universitari?

3.1. El fracàs escolar

Pel que fa al fracàs escolar, podem considerar que, per a les generacions joves, no haver obtingut el graduat escolar al final de l'ESO suposa no arribar al nivell mínim desitjable per entrar al mercat de treball. Doncs bé, l'any 2006, la població metropolitana que tenia entre 18 i 25 anys presenta un 16,4% de persones que tenen un nivell màxim de primària. Els homes joves tenen un nivell de fracàs més elevat que el de les dones, en una pauta que s'inicia en la generació que té entre 36 i 45 anys i que sembla no solament confirmar-se amb el temps sinó presentar diferències cada vegada més àmplies a

favor de les dones. En generacions anteriors, en canvi, el nivell educatiu de les dones era inferior al dels homes, també d'una manera sistemàtica.

A 18 anys encara l'1,7% de la població està estudiant l'ESO, és a dir, pot ser que la xifra final de fracàs escolar disminueixi una mica; posteriorment ja no hi ha ningú. Així doncs, podem xifrar l'índex definitiu de fracàs escolar en relació amb l'educació secundària obligatòria, a la RMB l'any 2006, a l'entorn d'un 15% de persones que no han obtingut el graduat escolar. En la generació que té, l'any 2006, entre 26 i 35 anys, l'índex de fracàs va ser molt superior: 26,4%, és a dir, una persona de cada quatre. Però cal tenir present que els més grans d'aquest grup, nascuts a partir de 1971, van viure, als primers vuitanta, sota una legislació escolar que encara no considerava obligatori cursar l'ensenyament mitjà.

Podem preguntar-nos, una vegada més, si aquest índex de fracàs reflecteix l'arribada d'immigrants amb poca qualificació. De fet, gairebé no queda ningú, nascut a Catalunya i que tingui entre 18 i 25 anys, que declari no haver cursat cap tipus d'estudis. Sabem que hi pot haver alguns casos aïllats, però que és molt infreqüent, degut a l'obligatorietat de l'escolarització de 6 a 16 anys, a partir de l'aprovació de la LOGSE l'any 1990. Però hi ha un 13,4% de persones d'aquestes edats que no han obtingut l'ESO. Hi ha, doncs, un fracàs escolar dels autòctons, encara que inferior al de les persones que vénen de fora de la Unió Europea, que es troben més sovint sense haver fet estudis previs o no havent pogut continuar més enllà de l'ensenyament primari. En qualsevol cas, la xifra de fracàs escolar que obtenim a la RMB amb dades de l'ECVHP per a l'any 2006 és força inferior a la que donen per a Espanya i Catalunya altres estudis específics sobre el tema (Marchesi, 2003). I és que hi ha hagut diverses mesures del fracàs escolar, sobretot arran de

l'Informe Pisa, de to molt alarmista. No podem entrar aquí a fons en la discussió d'aquest tema específic, però sí deixar apuntat el fet que les xifres obtingudes a partir de l'ECVHP —que presenta, com sabem, una oscil·lació mostral relativament petita— ens dona una xifra molt més baixa que altres estudis, en considerar no solament la població de l'edat en què teòricament s'ha d'obtenir el graduat escolar sinó una franja més ampla, en la qual un percentatge important de joves acaba obtenint aquest nivell. I el que compta és la xifra final d'obtenció de la titulació, molt més que l'edat exacta en què s'ha aconseguit.

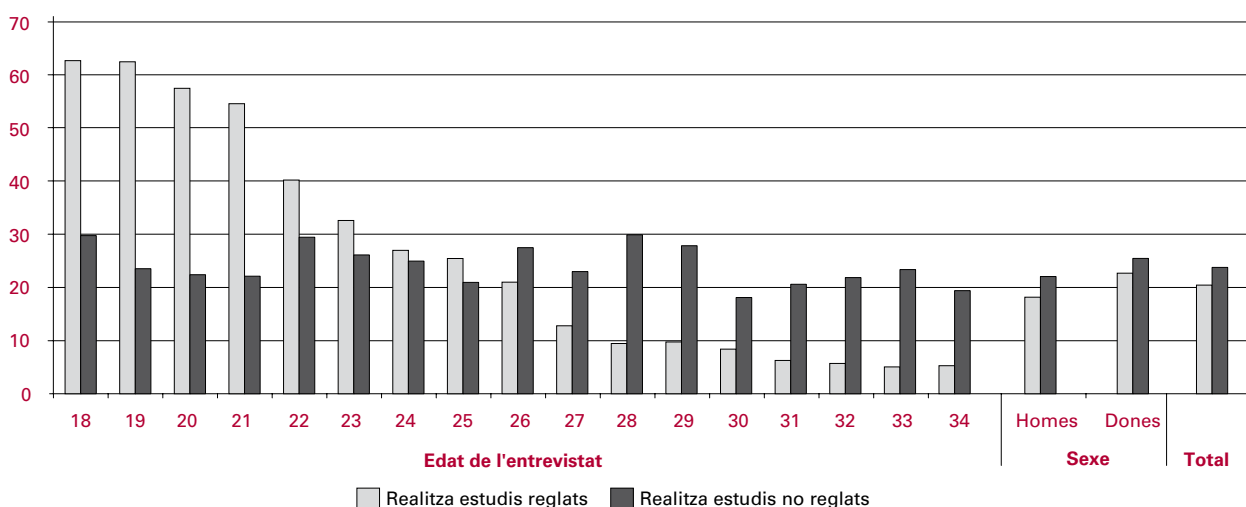
3.2. L'edat de sortida del sistema educatiu

Vegem ara què passa respecte de la continuïtat dels estudis més enllà dels 17 anys, qüestió en la qual Espanya es troba relativament mal situada en comparació amb els països del nostre entorn.

A 18 anys, més del 60% de la població de la RMB es troba encara estudiant; és una xifra considerable, una mica superior a la del conjunt d'Espanya, però certament inferior a la de la majoria de països que ens envolten. La xifra baixa bastant ràpidament: als 20 anys encara són més del 55% els qui segueixen realitzant estudis reglats; als 22, ja només són el 40%; als 24, poc més d'un 25%. Les dones estudien en el seu conjunt en una proporció major a la dels homes i s'anuncia, per a anys futurs, un major estoc educatiu femení, atès que els percentatges de les que duen a terme estudis universitaris, fins i tot de doctorats i màsters, són superiors als masculins.¹ Pel que fa als estudis no reglats, el percentatge dels qui

¹ Algunes oscil·lacions percentuals en aquestes dades, poden ser excessives en tractar-se de mostres més reduïdes, de només any per any, de manera que tenen sentit com a tendència, però no són prou significatives si les prenem aïlladament.

FIGURA 2 Població de la RMB, entre 18 i 34 anys, que realitza estudis reglats i no reglats, segons sexe i segons edat (2006). %

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

a 18 anys els estan duent a terme és molt menor, però no disminueix tan ràpidament al llarg dels anys; és un tipus d'activitat complementària que es pot desenvolupar en diversos moments de la vida però que, certament, no té el mateix valor en relació amb el mercat de treball o els efectes curriculars. Cal destacar, per exemple, el baix nivell de reciclatge professional que s'observa, inferior al 10% de la població, que mostra fins a quin punt la formació permanent és encara avui un fet molt infreqüent entre nosaltres.

3.3. La segmentació en funció del nivell d'estudis

És conegut, des de fa temps, el fet que en les societats contemporànies el nivell educatiu és una dada fonamental per arribar a ocupar determinats llocs de treball i que no posseir un nivell d'estudis superiors exclou, d'entrada, d'un gran nombre de posicions laborals. Quin és el percentatge, en les generacions joves, de persones de la RMB que quedaran excloses i quin el de les que tindran, almenys, la possibilitat d'accedir a un mercat de treball altament qualificat?

Les dades de l'ECVHP ens donen una resposta bastant clara:² si analitzem la situació escolar de les persones que l'any 2006 tenien entre 18 i 21 anys, edat fins a la qual creix el percentatge d'estudiants universitaris, veiem que, darrere les diferències de tipus d'estudis realitzats, es va dibuixant una pauta: un 50%, aproximadament, de la població d'aquestes edats es troba fora del sistema educatiu, o repetint l'ESO o cursant cicles formatius de grau mitjà; situacions, totes, que exclouen, d'una manera que podem considerar gairebé definitiva, de les posicions laborals d'alta qualificació. L'altre 50% es troba fent estudis universitaris o que els hi poden conduir: batxillerat o cicles formatius de grau superior. Heus aquí, doncs, un element bàsic per entendre altres segmentacions posteriors: cap als 21 anys s'ha produït ja, a la RMB, la canalització de la meitat de la població cap a posicions laborals de baixa qualificació, en el context actual, mentre que l'altra meitat es troba en disposició, en aquesta edat, d'optar a posicions laborals d'alta qualificació. Cal tenir en compte que el fet que aquest grup estigui en disposició d'optar-hi no significa que ho aconsegueixi.

4. Nivell educatiu i mercat de treball

Les creences populars, en relació amb el valor de l'educació al mercat de treball, es mouen entre dues afirmacions contradictòries: una, ja antiga, que tendeix a afirmar que els estudis universitaris són el camí més segur per a obtenir un bon lloc de treball i uns bons ingressos, per a «ser algú a la vida»; i una altra, més re-

cent, que assegura que els títols ja no són el que eren i que algú que té un ofici pot situar-se millor i guanyar més diners que qui té un títol superior. Les dades de l'ECVHP ens ajudaran a tenir una idea de què hi ha de veritat en ambdues afirmacions.

Per a fer-ho partirem de dues informacions: la relació entre nivell d'estudis i atur, d'una banda, per tal de veure si els estudis superiors constitueixen una defensa enfront de l'atur; de l'altra, la relació entre el nivell d'estudis assolit i categoria professional. Hi ha un altra informació que seria molt útil per a la qüestió que estem analitzant, i és la relació entre nivell d'estudis i ingressos. Però ateses les dificultats per treballar amb els ingressos, atès que sempre hi ha un nombre elevat de no respostes i probablement d'errors o enganys, preferim limitar-nos als dos paràmetres esmentats.

4.1. El nivell d'estudis i la relació amb l'ocupació i l'atur

La taula 3 ens dóna informacions força útils per entendre la relació entre nivells educatius i atur: en la dècada estudiada, sempre els nivells educatius de la població ocupada han estat més elevats que els de la població aturada, de manera que clarament tenir una titulació superior protegeix de l'atur; alhora, però, aquesta protecció sembla anar disminuint, probablement en la mesura en què augmenta la proporció de persones amb aquest nivell educatiu. Si l'any 1995, només 1 de cada 20 aturats, aproximadament, tenia estudis superiors, 10 anys més tard ja són 3 de cada 20. És a dir, els estudis superiors faciliten l'ocupació, però no la garanteixen. El percentatge d'aturats amb estudis superiors es troba gairebé sempre per sota del percentatge global de titulats superiors a la població metropolitana, però la proporció d'aturats amb estudis superiors creix més ràpidament que la proporció d'ocupats amb estudis superiors. Des d'aquest punt de vista, doncs, l'augment del nombre de titulats tendeix a devaluar-ne els beneficis individuals, si bé encara en presenta en comparació amb la situació de les persones que tenen nivells d'estudis més baixos.

4.2. El nivell d'estudis i la categoria professional

I què passa en relació amb la categoria professional? Es consolida la hipòtesi que cada vegada és més necessari tenir estudis universitaris per accedir a una categoria alta?

Efectivament, la relació entre nivell d'estudis i categoria professional és indubtable, i és fins i tot molt més acusada que la relació entre nivell educatiu i atur. Per a cadascuna de les edicions de l'ECVHP es manté la mateixa pauta: en les categories baixes predominen les persones que no han sobrepassat els nivells de primària, en les mitjanes les que no han sobrepassat l'ensenyament secundari i en les categories altes les que han assolit un nivell universitari. I aquesta relació té tendència a fer-se més acusada al llarg dels 10 anys que estem analitzant.

2 Tot i que estem treballant amb un fragment molt petit de la mostra i, per tant, la validesa oscil·la molt. Però atesa l'alta regularitat que presenten els resultats any per any, tot fa pensar que efectivament ens trobem molt a la vora de la xifra real.

TAULA 3 Nivell d'estudis acabats de la població de la RMB, segons situació laboral principal i categoria professional (1995-2006). %

	Situació laboral principal		Categoria professional*			Total RMB
	Ocupat	Desocupat	Baixa	Mitjana	Alta	
2006						
Sense estudis	2,5	3,2	4,6	1,0	0,7	10,8
Primaris	28,3	42,0	45,3	18,1	9,4	35,0
Secundaris	40,7	39,6	44,0	46,1	18,0	34,4
Superiors	28,5	15,2	6,1	34,8	71,8	19,8
N mostral	(3.986)	(348)	(1.706)	(1.588)	(656)	(7.012)
2000						
Sense estudis	4,4	3,1	7,7	2,2	1,2	15,7
Primaris	37,5	46,0	57,2	26,3	12,7	40,3
Secundaris	36,5	37,4	32,3	47,3	19,9	30,2
Superiors	21,6	13,5	2,8	24,3	66,1	13,8
N mostral	(3.095)	(276)	(1.328)	(1.252)	(492)	(5.742)
1995						
Sense estudis	7,6	8,3	15,4	3,7	1,4	19,4
Primaris	38,4	48,0	59,5	30,0	11,2	39,9
Secundaris	35,8	37,2	23,6	47,3	25,4	30,5
Superiors	18,1	6,4	1,6	19,0	62,1	10,1
N mostral	(2.299)	(573)	(844)	(1.145)	(296)	(5.263)

* Submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006).

Alhora, però, un altre fenomen va apareixent: augmenta el percentatge de persones amb estudis superiors que es troben en categories professionals mitjanes i fins i tot baixes, encara que en aquest darrer cas hi trobem de moment percentatges força baixos. I també els estudis mitjans tendeixen a devaluar-se en relació amb el mercat de treball: les persones que només han acabat els estudis mitjans es troben d'una manera creixent en les categories baixes, mentre que disminueixen en les altes. I les possibilitats d'obtenir una categoria alta per als qui no han superat la primària es van fent cada vegada més febles.

La conclusió que podem treure de tot plegat és la consolidació d'una tendència que detectem ja des de fa 15 anys a través de l'ECVHP: els estudis superiors són cada vegada més necessaris per a obtenir un lloc de relleu en el mercat laboral, però alhora cada vegada en garanteixen menys l'obtenció. És a dir, tenir un títol universitari era fa uns anys una condició gairebé suficient per arribar a un nivell professional elevat; qui el tenia, podia estar bastant segur d'obtenir-lo, però també qui no el tenia podia, en molts casos, aconseguir aquest tipus de lloc de treball. El fort creixement de l'estoc educatiu ha provocat dues conseqüències: que el títol superior sigui cada vegada més necessari però que, alhora, deixi de ser suficient per a garantir l'obtenció d'una categoria professional elevada.

Què podem pensar, per tant, de les creences populars contradictòries en relació amb el valor econòmic de l'educació? Doncs bé, queda clar que segueix sent cert que arribar a un alt nivell professional requereix l'esforç dels estudis superiors, sobretot per a les persones assalariades; però, al mateix temps, no en dóna la certesa. Constatem que hi ha persones que han dut a terme aquests estudis i no hi han arribat. Implica això que un ofici garanteix una millor categoria professional? En absolut. Les persones que no han superat els estudis mitjans —per exemple, els cicles formatius— obtenen habitualment categories professionals de nivell mitjà, i d'una manera creixent, de nivell baix. Si els estudis universitaris no garanteixen el nivell alt, són encara el millor camí per arribar a obtenir-lo.

4.3. Valor de l'educació en el mercat de treball en funció de l'origen geogràfic

Hem dit que els estudis superiors ja no són una garantia absoluta d'obtenció d'una categoria professional elevada, i de seguida en veurem un altra prova. Malgrat que, aparentment, els títols superiors són valorats per si mateixos, el mercat de treball introdueix diferències de valoració segons qui en sigui la persona portadora, de manera que, per arribar a una categoria professional

elevada, hi ha altres característiques que habitualment són tingudes en compte. Una d'elles és la procedència geogràfica: la possibilitat de tenir una categoria professional alta, tenint estudis superiors, varia notablement en funció de l'origen geogràfic, com ens mostra la taula 4.

En efecte, les dades ens mostren a bastament que la població amb estudis superiors no té les mateixes possibilitats en el mercat de treball segons quin sigui el seu origen geogràfic: mentre que les persones procedents de la resta d'Espanya semblen tenir fins i tot avantatges en relació amb la població nascuda a Catalunya, els nascuts fora de la Unió Europea presenten un clar desavantatge: dos de cada cinc titulats superiors procedents de la immigració no europea estan en categories professionals baixes, i només un titulat de cada cinc arriba a les altes. Indubtablement, a l'origen geogràfic van units altres fets: menor capital social —vincles familiars, coneguts, etc.—, menys capital cultural —especialment lingüístic, en la majoria de casos— i una incorporació més recent a la RMB. És a dir, no estem parlant forçosament de discriminació, sinó de circumstàncies que modulen les possibilitats de les persones, al marge del seu nivell educatiu, però que fan que efectivament no es pugui parlar d'una igualtat d'oportunitats. I, al mateix temps, les xifres ens mostren que procedir de la resta del món no és tampoc en aquesta etapa, a la RMB, un impediment per poder ocupar llocs laboralment rellevants.

TAULA 4 Categoria professional de la població de la RMB amb titulació superior*, segons origen geogràfic (2006). %

	Origen geogràfic			Total RMB
	Catalunya	Resta Espanya	Fora UE-15	
Baixa	6,6	4,7	40,0	9,2
Mitjana	51,0	43,0	39,2	49,0
Alta	42,4	52,3	20,8	41,8
N mostral	(860)	(149)	(99)	(1.128)

* Submostra formada per la població ocupada amb titulació superior.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

TAULA 5 Categoria professional de la població de la RMB amb titulació superior*, segons sexe (2006). %

	Sexe		Total RMB
	Home	Dona	
Baixa	8,8	9,6	9,2
Mitjana	38,9	57,7	49,0
Alta	52,3	32,7	41,8
N mostral	(524)	(604)	(1.128)

* Submostra formada per la població ocupada amb titulació superior.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

La taula 5 ens mostra com la diferència de sexe té també un impacte negatiu per a les titulades superiors en relació amb la categoria professional assolida. Si bé hi ha poques titulades superiors en categories baixes, n'hi ha moltes més en categories mitjanes, i moltes menys que homes titulats superiors en les altes. Podem trobar també raons que expliquen aquesta diferència, com per exemple el fet que les dones titulades són, de mitjana, més joves que els homes titulats. Però cal tenir presents aquestes dades per veure si es tracta d'un fenomen temporal, en procés de normalització, o si persisteix una forma de discriminació sovint oculta en relació amb les dones.

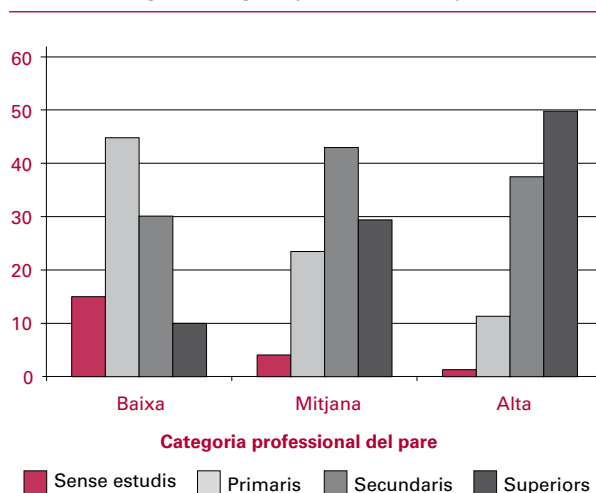
5. L'accés als estudis segons el nivell social i cultural

Acabem de veure els límits de la igualtat d'oportunitats pel que fa al valor que el mercat de treball dóna a les persones que han obtingut un títol d'ensenyament superior. Fixem-nos ara en què passa a l'altre extrem dels estudis, l'accés, per tal d'aclarir si hi ha igualtat d'oportunitats d'accedir als nivells d'estudis més alts o bé si aquestes oportunitats encara depenen de les característiques de la família d'origen.

5.1. Relació entre nivell d'estudis i nivell social de la família d'origen

La figura 3 i els totals de la taula 6 ens mostren a bastament que les oportunitats educatives tenen molta relació amb la categoria professional del pare: només 1 de cada 10 fills/es de pares de categoria professional baixa ha assolit una titulació superior, mentre que 5 de cada 10 fills/es de pares de categoria alta l'han aconseguida, i 3 de cada 10 en el cas de persones procedents de pares de categoria mitjana. La importància del nivell social familiar, doncs, queda ben palesa: les persones nascudes en nivells socials alts tenen 5 vegades més

FIGURA 3 Nivell d'estudis acabats de la població de la RMB, segons categoria professional del pare (2006) %

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

TAULA 6 Nivell d'estudis acabats de la població de la RMB, segons la categoria professional del pare, l'edat i el sexe (2006). %

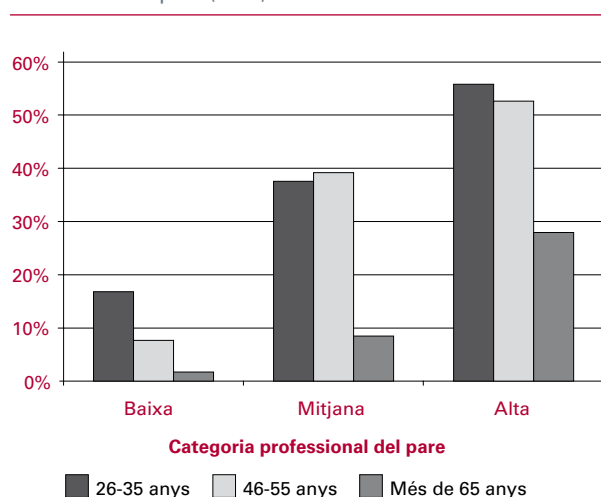
Edat	Nivell d'estudis	Categoria professional								
		Baixa			Mitjana			Alta		
		Home	Dona	Total	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
18-25 anys	Sense estudis	3,8	1,9	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Primaris	22,1	20,1	21,1	13,8	6,5	10,2	8,1	2,0	5,2
	Secundaris	63,2	56,4	59,7	68,4	59,3	63,9	60,1	52,9	56,6
	Superiors	10,8	21,7	16,5	17,8	34,2	25,9	31,8	45,1	38,2
	<i>N mostral</i>	<i>(156)</i>	<i>(168)</i>	<i>(324)</i>	<i>(132)</i>	<i>(128)</i>	<i>(260)</i>	<i>(61)</i>	<i>(57)</i>	<i>(118)</i>
26-35 anys	Sense estudis	2,6	1,0	1,8	0,3	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0
	Primaris	40,6	29,0	34,8	21,3	13,3	17,0	15,6	9,2	12,7
	Secundaris	44,5	48,7	46,6	43,6	46,3	45,0	34,0	28,6	31,5
	Superiors	12,4	21,3	16,8	34,8	40,1	37,6	50,4	62,1	55,8
	<i>N mostral</i>	<i>(385)</i>	<i>(383)</i>	<i>(768)</i>	<i>(217)</i>	<i>(247)</i>	<i>(463)</i>	<i>(138)</i>	<i>(118)</i>	<i>(256)</i>
36-45 anys	Sense estudis	2,1	3,3	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Primaris	40,4	41,3	40,8	18,9	19,0	19,0	12,2	8,1	10,3
	Secundaris	41,1	39,5	40,3	52,3	48,5	50,1	30,3	32,2	31,2
	Superiors	16,4	15,9	16,1	28,8	32,5	30,9	57,5	59,7	58,5
	<i>N mostral</i>	<i>(372)</i>	<i>(346)</i>	<i>(718)</i>	<i>(161)</i>	<i>(212)</i>	<i>(373)</i>	<i>(97)</i>	<i>(83)</i>	<i>(181)</i>
46-55 anys	Sense estudis	6,8	11,5	9,2	2,2	1,9	2,1	0,0	0,0	0,0
	Primaris	50,7	58,0	54,4	29,5	23,5	26,6	8,2	10,3	9,5
	Secundaris	33,3	24,3	28,7	28,8	35,6	32,1	35,7	29,5	31,8
	Superiors	9,2	6,2	7,7	39,4	39,0	39,2	56,1	60,2	58,7
	<i>N mostral</i>	<i>(315)</i>	<i>(327)</i>	<i>(642)</i>	<i>(99)</i>	<i>(95)</i>	<i>(194)</i>	<i>(31)</i>	<i>(52)</i>	<i>(83)</i>
56-65 anys	Sense estudis	13,8	24,6	19,1	5,5	8,6	7,0	0,0	3,5	2,2
	Primaris	60,6	56,6	58,6	27,7	46,9	37,3	11,0	6,6	8,3
	Secundaris	19,0	14,1	16,6	35,6	21,3	28,4	36,3	50,2	44,8
	Superiors	6,6	4,7	5,7	31,3	23,2	27,2	52,7	39,8	44,7
	<i>N mostral</i>	<i>(333)</i>	<i>(328)</i>	<i>(661)</i>	<i>(99)</i>	<i>(99)</i>	<i>(198)</i>	<i>(27)</i>	<i>(42)</i>	<i>(69)</i>
Més de 65 anys	Sense estudis	32,7	49,1	42,2	17,0	25,3	21,7	2,2	14,6	9,4
	Primaris	53,0	44,8	48,3	42,7	45,3	44,1	13,0	26,8	21,0
	Secundaris	12,0	4,8	7,9	30,6	21,9	25,6	44,2	39,9	41,7
	Superiors	2,3	1,3	1,7	9,8	7,5	8,5	40,6	18,8	28,0
	<i>N mostral</i>	<i>(373)</i>	<i>(509)</i>	<i>(882)</i>	<i>(100)</i>	<i>(132)</i>	<i>(233)</i>	<i>(41)</i>	<i>(57)</i>	<i>(98)</i>
Total	Sense estudis	11,0	18,8	15,0	3,2	4,9	4,1	0,2	2,4	1,3
	Primaris	46,5	43,2	44,8	24,0	23,0	23,5	12,5	10,3	11,3
	Secundaris	32,9	27,6	30,1	45,0	41,3	43,0	38,5	36,6	37,5
	Superiors	9,6	10,4	10,0	27,8	30,8	29,4	48,9	50,7	49,8
	<i>N mostral</i>	<i>(1.933)</i>	<i>(2.061)</i>	<i>(3.994)</i>	<i>(809)</i>	<i>(913)</i>	<i>(1.721)</i>	<i>(394)</i>	<i>(410)</i>	<i>(804)</i>

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

probabilitats de ser titulades superiors que les nascudes en nivells socials baixos. I alhora, la probabilitat de no tenir estudis o de no haver superat la primària està també estretament relacionada amb el nivell social de

la família d'origen. La comparació entre les dades de la RMB i les corresponents a tot Catalunya, procedents de la mateixa font i del mateix any, ens mostren que hi ha molt poques diferències: si bé és evident que el pes de

FIGURA 4 Població de la RMB amb estudis superiors, segons la seva edat i la categoria professional del pare (2006).

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

la RMB és molt elevat dins de Catalunya, també queda clar que la resta del territori no introdueix grans variacions, sinó que més aviat tendeix a rebaixar els nivells educatius per a tothom.

Aquesta informació ens diu que hi ha discriminacions per classe social d'origen, i ens en dona la mesura. Atesa la importància d'aquesta qüestió, si tenim present que la igualtat d'oportunitats és un dels valors més acceptats i proclamats a la nostra societat però al mateix temps topa amb una gran quantitat d'obstacles, cal que vegem si la tendència, en el temps, és a augmentar la igualtat d'oportunitats educatives o no. Que augmenta el nivell educatiu global ha quedat palès des de les primeres dades. Però la igualtat d'oportunitats augmenta? A quin ritme? Ho analitzarem a través de diverses informacions.

En primer lloc, comparant generacions, que és una manera de veure com han anat canviant les coses en el temps.

A la figura 4 veiem quina proporció de persones procedents de famílies on el pare era de categoria professional baixa, mitjana o alta ha finalitzat estudis universitaris. Diverses coses es posen de manifest. En les tres generacions estudiades es manté la mateixa tendència: el percentatge de persones que han assolit títols superiors augmenta a mesura que augmenta el nivell social de la família de la qual procedeixen. Alhora, però, es produeix un gran augment d'aquest percentatge en tots els nivells socials, de manera que les generacions més joves reproduïxen les posicions de les més antigues però amb uns percentatges molt més alts de titulacions superiors. Només s'observa un cert estancament en les persones procedents de família de categoria mitjana entre la generació madura de 46 a 55 anys i la generació més jove. Altrament, en tots els casos s'estableix un paral·lelisme gairebé perfecte entre l'evolució dels efectius de cada generació.

Què ens indica aquesta informació, des del punt de vista de l'evolució de la igualtat d'oportunitats educatives? Doncs bé, que l'ampliació dels estudis universitaris ha beneficiat tots els grups: la gent de famílies de categoria baixa, que gairebé estava exclosa dels estudis universitaris en els anys cinquanta, hi ha tingut accés en els noranta i 2000: un accés que s'ha multiplicat per 10, aproximadament. Però, alhora, les probabilitats de cada persona procedent d'aquest grup d'arribar a assolir un títol universitari són inferiors en més d'un terç a la probabilitat que té d'obtenir-lo algú que procedeix d'una família de categoria alta. La gent de categoria mitjana, en cinc generacions, ha multiplicat també per 4,5 la proporció dels seus universitaris. I la gent de categoria alta ha duplicat aquesta proporció: el seu avenç és menor, perquè partia de nivells més alts, però el seu ús dels estudis superiors és tan intensiu que comprèn ja a més de la meitat dels descendents d'aquest grup social.

Per tal de poder establir una mesura comparativa del que ens han mostrat les diverses edicions de l'ECVHP i veure quines són les tendències en el temps, hem calculat l'evolució de les probabilitats que han tingut en cada generació els individus joves d'arribar a obtenir titulacions superiors, en funció de l'origen social familiar.

La taula 7 ens mostra que hi ha una evolució de l'accés als estudis segons origen social que va en el sentit d'anar acostant-se a la igualtat d'oportunitats, si bé encara no està aconseguida. Tot fa pensar que la tendència és la de la disminució de les diferències: si l'any 1985 les probabilitats d'haver obtingut un títol universitari per als qui tenien entre 26 i 35 anys en aquell moment eren de gairebé d'1 a 6 segons el seu origen social, l'any 2006 és només de l'ordre de poc més d'1 a 3. En 20 anys, les desigualtats s'han reduït a gairebé la meitat. El progrés és evident.

Alhora, la categoria professional paterna també té molta influència en el nivell d'estudis universitaris assolit: com més alta és aquesta categoria, més probabilitats hi ha d'obtenir una llicenciatura o un doctorat.

TAULA 7 Ràtio de la població de l'AMB** d'entre 26 i 35 anys amb estudis superiors, segons la categoria professional del pare* (1985-2006)

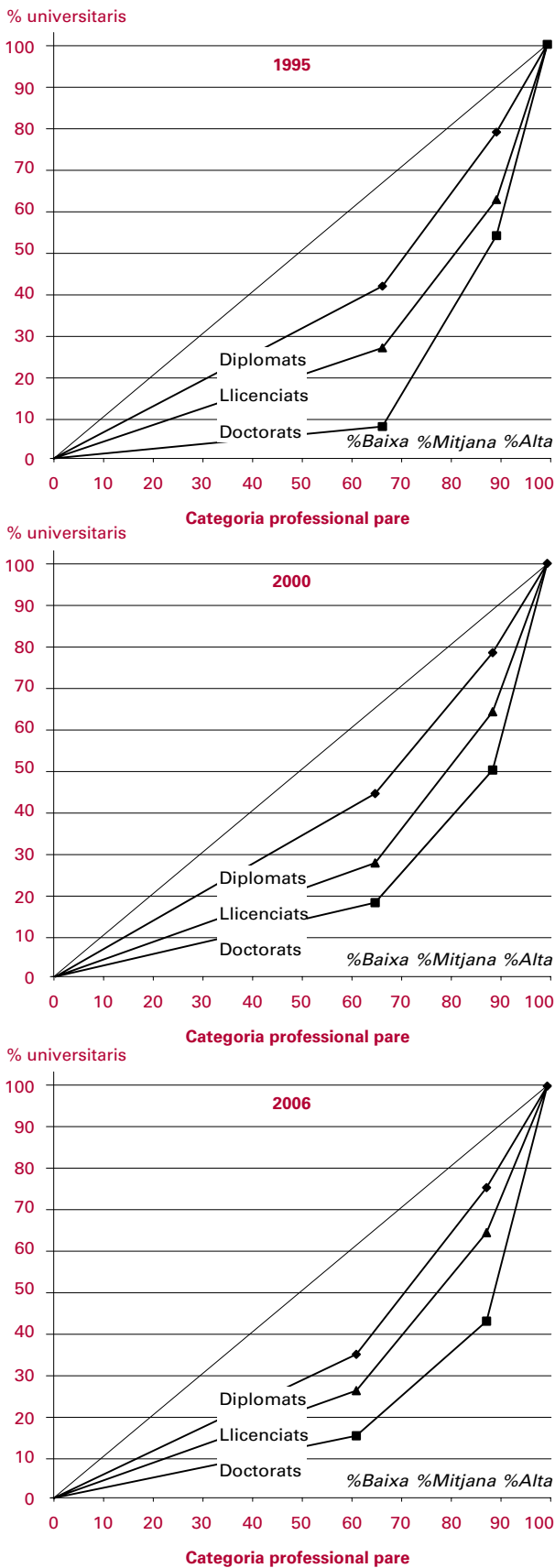
	Categoria professional del pare		
	Baixa	Mitjana	Alta
1985	1	3,7	5,7
1995	1	2,4	3,8
2006	1	2,1	3,3

* Dades relatives a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, àmbit territorial per al qual hi ha dades des de 1985.

** Es pren com a base de referència (=1) la població d'entre 26 i 35 anys amb estudis superiors i pare amb categoria professional baixa

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1985, 1995 i 2006).

FIGURA 5 Titulació assolida per la població de la RMB que ha finalitzat estudis universitaris, segons la procedència social* (1995-2006)

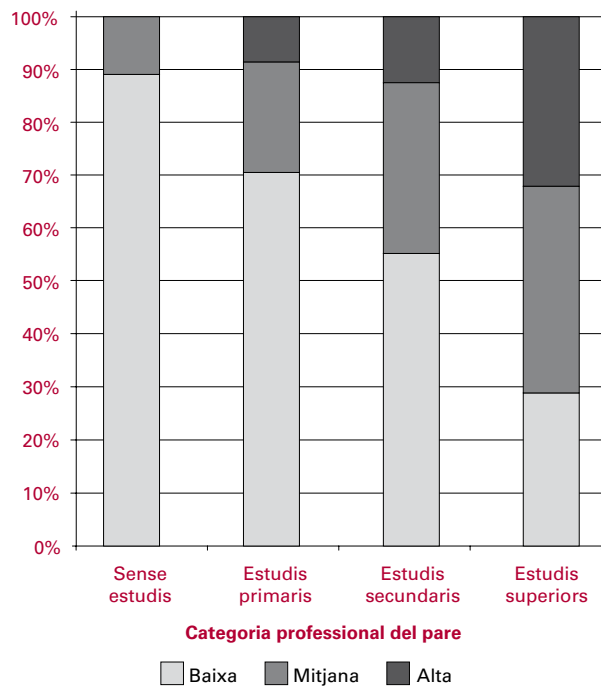

* Procedència social = categoria professional del pare.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (1995, 2000 i 2006).

Les corbes de Lorenz ens mostren que com més alta és una titulació universitària més relacionada està la seva obtenció amb el nivell professional patern; és a dir, més desigualtaria és aquesta obtenció. Les diplomatures es troben més prop de la diagonal, que simbolitza una distribució igualitària; els doctorats es troben molt més lluny. I, en aquest cas, la distribució no ha canviat gaire entre 1995 i 2006. Així doncs, hi ha una tendència innegable a la democratització dels estudis universitaris, però sobretot per al nivell més baix. És a dir, paral·lelament, els títols universitaris es van jerarquitzant i es produeixen noves formes d'elitisme i de distinció, que segueixen vinculades a l'origen social.

Queda palès, doncs, que el nivell social de la família d'origen és un element que segueix condicionant la possibilitat d'acabar estudis superiors i el nivell d'aquests estudis; i, al mateix temps, que aquestes possibilitats han tendit a ampliar-se per a tothom. Aquest fet està canviant la composició social dels universitaris: atès que l'amplada dels diferents grups socials varia, cada grup contribueix en percentatges diferents, però, com es pot veure a la figura 6, amb un nombre d'efectius similars. En efecte, quan considerem l'origen social del conjunt de titulats superiors que tenien entre 26 i 35 anys l'any 2006, veiem que un 29,0% procedeixen de famílies amb un pare de categoria professional baixa, un 39,1% de famílies de categoria mitjana i un 31,9% de famílies de catego-

FIGURA 6 Procedència social* de la població de la RMB d'entre 26 i 35 anys, segons el nivell d'estudis assolit (2006).

* Procedència social = Categoria professional del pare.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

ria alta. La composició dels titulats superiors segons origen social tendeix a un reequilibri, encara que sigui poc representativa del pes real de cadascun d'aquests grups en la societat metropolitana.

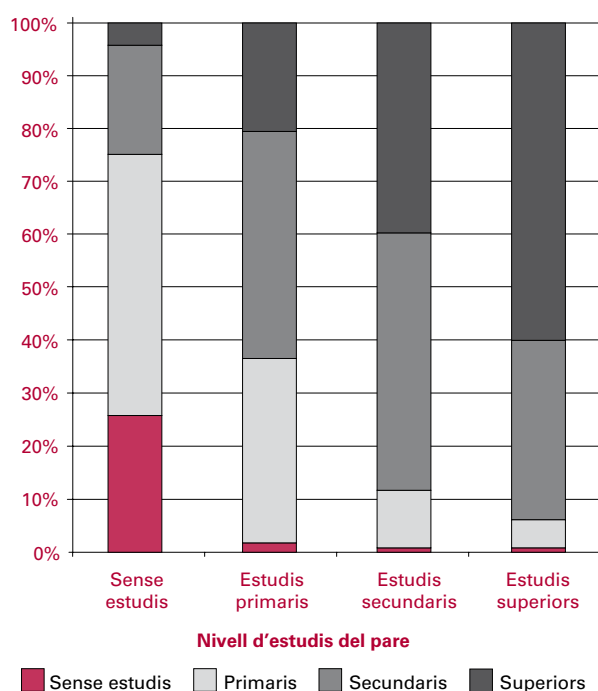
El percentatge de persones amb estudis superiors procedents de nivells socials alts, mitjans i baixos ja és molt similar —a diferència del que succeeix amb els altres nivells d'estudis—, malgrat que les probabilitats dels membres de cadascun d'aquests nivells siguin encara tan diverses. Es tracta de canvis de composició social en la població universitària que, sens dubte, tenen conseqüències importants damunt l'evolució cultural de la societat barcelonina.

5.2. Relació entre nivell d'estudis i nivell cultural de la família d'origen

Els nivells educatius i els de categoria professional tenen relació, com hem vist, però no un paral·lelisme perfecte. Per acabar d'analitzar com es fa la transmissió cultural, vegem, a la figura 7, quina és la relació entre els nivells culturals de la població i el dels seus pares.³

3 Considerem aquí només el nivell educatiu del pare, pel fet que el nivell educatiu de les mares és encara inferior al dels pares, atès que parlem de generacions grans, parcialment desaparegudes. L'índex conjunt del nivell educatiu d'ambdós progenitors dona resultats gairebé iguals als dels pares sols, de manera que mantenim aquests per simplificar.

FIGURA 7 Nivell d'estudis de la població de la RMB, segons origen cultural* (2006)

* Origen cultural = Nivell d'estudis del pare.
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006).

La relació entre l'origen cultural i el nivell d'estudis assolit per cada persona queda de nou palesa en aquestes dades: a les llars de pares sense estudis, ha estat molt difícil arribar a l'ensenyament superior i fins i tot al secundari; a les llars on el pare tenia estudis superiors, el 95% dels fills arriben als estudis secundaris i el 60% als superiors. L'herència cultural és encara més forta que la social: és a dir, hi ha més relació entre el nivell d'estudis del pare i els dels fills/es que entre la categoria professional del pare i el nivell d'estudis dels fills/es. Òbviament, ambdues variables van molt relacionades, però cal veure el pes específic de cadascuna per entendre la lògica interna de la transmissió cultural entre generacions.

6. Conclusions

La primera conclusió que podem treure de l'anàlisi duta a terme a partir de l'ECVHP 2006 és el gran creixement de l'estoc educatiu que s'ha produït en 20 anys. Els nivells d'educació de la població de la RMB ja no formen una piràmide amb una majoria sense estudis o amb només educació primària: els sense estudis són una minoria, gairebé tots d'edat elevada; en les generacions joves creixen enormement els nivells educatius secundaris i superiors, i de moment no sembla que s'estigui arribant a un estancament. S'observa, és clar, un creixement educatiu molt superior per a les dones, que partien de nivells més baixos però que superen ja els homes en títols d'educació universitària.

Els nivells educatius de la RMB són una mica superiors als de Catalunya; destaca la ciutat de Barcelona en relació amb Catalunya i amb les dues corones metropolitaniques: 3 persones de cada 10 de les que hi viuen han obtingut títols universitaris. A les ciutats grans, amb l'excepció de Barcelona, és on hi ha un menor percentatge de titulats superiors, mentre que pobles i ciutats petites tenen un nivell educatiu bastant alt, de manera que, almenys a la RMB, sembla superada la dificultat dels nuclis mitjans i petits per accedir a bons nivells educatius.

L'arribada d'immigrants no suposa, globalment, un descens dels nivells educatius de la població de la RMB, perquè entre la població immigrant hi ha persones sense estudis però també d'altres amb estudis universitaris. Ara bé, si ho analitzem per edats sí que queda clar que l'estoc educatiu dels nouvinguts és inferior al dels autòctons, així com el fet que els nivells educatius dels immigrants són menys valorats pel mercat de treball que els dels nascuts a Catalunya, Espanya i la Unió Europea.

El nivell de fracàs escolar a la RMB que ens mostra l'ECVHP, mesurat en termes de no obtenció del graduat escolar al final de la secundària obligatòria (un 16,4% en el grup de 18 a 25 anys), és més baix del que sol

aparèixer quan es considera únicament la proporció d'alumnat que ha obtingut el graduat als 16 anys. Una proporció molt menys catastròfica, doncs, que la que es sol esmentar. A 18 anys, més del 60% de la població metropolitana es troba encara seguint estudis reglats. És un percentatge baix si ho comparem amb països del nostre entorn. Entre 18 i 21 anys sembla decantar-se el perfil futur de la gent jove pel que fa al seu nivell d'estudis de cara al mercat de treball, de manera que un 50% aproximadament es troben fent estudis que els conduiran a les titulacions superiors, mentre que un altre 50% ha abandonat les institucions educatives o fa un tipus d'estudis que l'exclou de les posicions laboralment més valorades.

Es confirma un fet ja detectat en anteriors edicions de l'ECVHP: el mercat de treball segueix valorant més les persones amb educació superior que les altres, de manera que determinats llocs de treball no es poden obtenir si no es posseeix un títol superior, però tenir-lo ja no garanteix un bon lloc de treball. És a dir, d'una manera creixent els títols d'educació superior són una necessitat, però no una garantia per a una bona ocupació, i també d'una manera creixent hi ha persones amb titulació superior en categories professionals de nivell baix.

Finalment hem analitzat quina és la relació entre els nivells d'estudis assolits per la població i l'origen social i

cultural de cadascú, mesurats a través de la categoria professional i el nivell d'estudis del pare. En ambdós casos es comprova que hi ha una estreta relació entre els nivells familiars, sobretot culturals, i el nivell d'estudis al qual ha arribat cada persona. Per al 2006, una persona de 26 a 35 anys procedent de classe alta té 3,3 més probabilitats d'haver obtingut un títol universitari que una de la mateixa edat però procedent de classe baixa. Una diferència, doncs, encara notable, però que ha disminuït en 2,4 punts en 20 anys, atès que la mateixa mesura, l'any 1985, mostrava una diferència de 5,7 probabilitats a favor de la gent procedent de classe alta.

Aquesta dada ens confirma que, efectivament, s'ha produït una notable democratització de l'accés als estudis superiors i un progrés important en el camí cap a assolir la igualtat d'oportunitats entre els individus: l'augment quantitatiu de les possibilitats d'accés als estudis superiors ha implicat també un augment de les possibilitats per a tothom. Per tant, un canvi positiu i de fons, que està suposant alhora un canvi en la composició dels universitaris com a grup social, en inserir-se a les universitats molta gent jove procedent de la classe treballadora i de la classe mitjana. La igualtat d'oportunitats a través del sistema educatiu no és encara un fet, però les polítiques seguides aquests darrers anys semblen emprar un camí adequat, a la RMB, per aconseguir que en pocs anys sigui una realitat, si no canvien d'orientació.

Referències bibliogràfiques

CALERO, J. *La equidad en educación. Informe analítico del sistema educativo español*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, CIDE, 2006.

MARCHESI, A. «El fracaso escolar en España». *Documentos de Trabajo de la Fundación Alternativas* (novembre 2003).